

แนวคิด ตัวชี้วัด องค์ประกอบ บทเรียน และบูรณาการ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

CONCEPTS, INDICATORS, COMPONENTS, EXPERIENCES AND INTEGRATION
OF FIVE PRECEPTS IN THE PROJECT OF FIVE PRECEPTS VILLAGES

พระมหายุทธนา นรเชฏฐ (ศิริวรรณ)

PHRAMAHA YUTTHANA NARAJETTHO (SIRIWAN)

จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์

JUTHARAT THONGINJAN

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MAHACHULALONGKORNRAJVIDYALAYA UNIVERSITY

พระนครศรีอยุธยา

PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ตัวชี้วัด และองค์ประกอบโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทำการถอดบทเรียน และบูรณาการหลักการของศีล 5 ในการพัฒนามาตรฐานชีวิตของคนในสังคมไทย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ทำการเลือกกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นตัวแทนด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ใน 4 ภูมิภาค ๆ ละ 1 จังหวัด ๆ ละ 20 รูป/คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยให้ผู้ตอบคำถามเขียนตอบร่วมกับการสังเกตกับบุคคลสำคัญและการประชุมกลุ่มบุคคลสำคัญ ในพื้นที่การศึกษาวิจัยที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยใช้ทฤษฎี จำแนกข้อมูล จัดหมวดหมู่ ทำดัชนีข้อมูลร่วมกับการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ผลการศึกษา พบว่า การตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยการประยุกต์ใช้หลักการและแนวปฏิบัติตามศีล 5 ในทางพุทธศาสนาให้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ตามตัวชี้วัดที่มีทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยมีองค์ประกอบคือ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการ ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับชาติ การถอดบทเรียนในแต่ละพื้นที่ พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของโครงการเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างวัด ประชาชน และหน่วยงานของรัฐ การบูรณาการสามารถดำเนินการด้วยการเชื่อมโยงกิจกรรมที่เคยมีมาอยู่แล้วเข้ามาเป็นส่วนประกอบและใช้สถาบันหลักที่มีอยู่ในสังคมไทย คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ดังนั้น ควรจัดทำเป็นวาระแห่งชาติเพื่อเกิดความตระหนัก พยายามแก้ไขปัญหาและพัฒนาความเป็นมนุษย์ธรรมของทุกคนในสังคมไทย

คำสำคัญ : แนวคิด, ตัวชี้วัด, องค์ประกอบ, การบูรณาการ, โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

ABSTRACT

This research aimed 1) to study of concept, indicators, and components of the Project of Five Precepts Villages, 2) to analyze the learned lessons and to integrate the principles of five precepts to improve standard of lives of Thais in local society. It was the qualitative research by selecting the target groups as representative of all data with purposive samplings in four regions of Thailand. 20 participants in one province in each region were selected. The research instrument was structured interviews. Data collection was interviews, observing, and focus group discussion of key components. Data analysis was summarized by theory, data classification, grouping, and index, which were operated with comparison of all data from observation. It was found that concept came from problems awareness in Thai society and having attempts to be solved with applying the principles and methods of five precepts in Buddhism. In its indicators, they consist of quantitative and qualitative indicators and its components, they consisted of working committee in the level of country, provinces, districts, sub-districts, and villages. Learning the lessons in each place are cooperation between temples, people and organizations of government, these are factors of project's success. Integration can be combined in both of individuals, organizations, and societies by connecting activities in the past into their processes and using the main institutes. Subsequently, this project should activate to be as Nation agenda to support awareness and determinations of all Thai peoples to find the resolution problems and develop humanity of all in Thai society.

Keywords: Concepts, Indicators, Components, Integration, The project of five precepts villages

บทนำ

ศีล 5 (Five precept) เป็นวินัย เป็นสิกขาบทหรือเป็นข้อที่คนในสังคมควรศึกษา และควรปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นมาตรฐานของความเป็นมนุษย์หรือเป็นมนุษยธรรม คือธรรมสำหรับความเป็นมนุษย์ที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500, น. 8/448, 479 และ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, น. 8/448/631) เพื่อให้มนุษย์ทั้งหลายในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีปกติสุข โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สิน ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ศีล 5 มีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักการสำคัญเบื้องต้นที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อคฤหัสถ์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเพื่อบรรลุประโยชน์สุขในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่ทั้งความสุขทางกายและความสุขทางใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500, น. 20/71/101 และ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, น. 20/71/103) และความสุขของคฤหัสถ์นั้นมี 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) อตถิสุข ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ 2) โภคสุข ความสุขที่เกิดจากการบริโภคทรัพย์ 3) อนนสุข ความสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้ และ 4) อนวัชชนสุข ความสุขที่เกิดจากการประกอบกิจการอันไม่มีโทษ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500, น. 21/62/90 และ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, น. 21/62/105)

ศีล 5 ประกอบด้วยสิกขาบท หรือข้อที่ควรศึกษา สำเนียงและปฏิบัติด้วยการละเว้นจากสิ่งที่ไม่ควรกระทำ 5 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ 3) เจตนางดเว้นจากการจากการประพฤติดินในกาม 4) เจตนางดเว้นจากการจากการพูดเท็จ 5) เจตนางดเว้นจากการจากการเสพของมึนคือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500, น. 11/286/246 และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, น. 11/286/302)

ศีล 5 ประการ มีลักษณะเป็นข้อห้าม คือเป็นข้อที่มีให้ประพฤติปฏิบัติ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ขณะที่การปฏิบัติที่เป็นหลักธรรมที่มีความหมายสอดคล้องควบคู่กันไปในแต่ละข้อที่ตรงกับหลักศีล 5 เรียกว่า ธรรม 5 หรือเบญจธรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) ความมีเมตตากรุณา 2) การประกอบอาชีพอันสุจริต 3) การสำรวมในกาม 4) การเป็นมีความซื่อสัตย์ 5) การมีสติสัมปชัญญะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548, น. 175-176)

สำหรับประเทศไทย แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือพระพุทธศาสนา แต่ปัญหาต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและนับวันจะมีทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนในประเทศ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวก็ตาม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์และภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวในสังคมไทย จึงได้ดำเนินการขับเคลื่อน “โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” อย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2557 โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 2) เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชนในประเทศ 3) เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และ 4) เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกได้สำนึกและสร้างความตระหนัก รักและเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศอย่างมั่นคง ตามดำริที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าได้ประทานโอวาท ไว้เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ว่า “อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญของมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้น ๆ คือประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเป็นไปได้ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล 5” ซึ่งการดำเนินตามโครงการนี้มีเป้าหมายในเชิงปริมาณ คือ ให้ครอบคลุมตำบล 7,255 ตำบล 74,693 หมู่บ้าน และประชาชนของประเทศ 61,561,933 คน ภายในระยะเวลา 4 ปี คือตั้งแต่ปีงบประมาณ 2557-2560 โดยในการกำหนดแผนการดำเนินการตามโครงการฯ เป็น 3 ระยะ คือระยะเร่งด่วน ระยะปานกลางและระยะยาว และในเชิงคุณภาพ คือให้พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าปฏิบัติตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนาโดยการปฏิบัติตามหลักศีล 5 เพื่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทำให้สังคมสงบร่มเย็นและมีความสุขอย่างยั่งยืน ดังนั้นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบแนวคิด องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของความเป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 ไว้อย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิด และแนวทางปฏิบัติสำหรับการดำเนินการตามโครงการฯ นี้ โดยเฉพาะขั้นตอนการดำเนินโครงการที่ได้กำหนดไว้เป็น 3 ระยะ คือระยะเร่งด่วน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน - สิงหาคม 2557 ระยะปานกลาง ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2557 - กันยายน 2558 และระยะยาวตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 - กันยายน 2560 ซึ่งในปัจจุบันนี้ อยู่ในช่วงขั้นตอนการดำเนินการโครงการระยะยาว

โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดการดำเนินงานออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ดำเนินการประชาสัมพันธ์ ธรรมะ รณรงค์ เชิญชวน ให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษา และหน่วยงานเข้าร่วมโครงการรักษาศีล 5 2) รับสมัครอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา 3) จัดตั้งองค์กรเครือข่ายอาสาปกป้องพระพุทธศาสนาในทุกหมู่บ้าน/ชุมชน 4) ประกาศยกย่องครอบครัว/หมู่บ้านรักษาศีล 5 สถานศึกษา หน่วยงานราชการ ฯลฯ รักษาศีล 5 ที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด 5) ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557, น. 5-7)

การดำเนินการตลอดระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 จนถึง พ.ศ. 2560 มีประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จำนวน 41,438,987 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 63 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (ข้อมูล ณ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2560) โดยประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคกลางเข้าร่วมกับโครงการมากตามลำดับ ส่วนประชาชนในกรุงเทพมหานครและภาคใต้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 น้อย สำหรับจังหวัดที่เป็นเป้าหมายของพื้นที่การวิจัยครั้งนี้ มีประชาชนเข้าร่วมโครงการเรียงตามลำดับดังนี้ จังหวัดลำพูน ร้อยละ 83 จังหวัดลพบุรี ร้อยละ 80 จังหวัดขอนแก่น ร้อยละ 70 และจังหวัดกระบี่ ร้อยละ 13 (โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5, 2561)

เนื่องจากโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ เป็นโครงการใหญ่เป็นโครงการใหม่และมีความสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วทั้งประเทศ แต่การดำเนินการตามโครงการฯ ยังประสบปัญหาและอุปสรรคอยู่ในหลายด้าน เช่น ด้านรูปแบบการดำเนินการของโครงการ ด้านงบประมาณ ด้านความร่วมมือของภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ ด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์โครงการฯ นี้ อย่างละเอียด โดยพิจารณาจากแนวคิด ตัวชี้วัด และองค์ประกอบของความเป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ใช้ในการดำเนินการโครงการฯ ดังกล่าวนี้อย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ดำเนินการตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และบูรณาการรักษาศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาแนวคิด ตัวชี้วัด บทเรียน และบูรณาการตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ดำเนินการศึกษาในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่วิจัยใน 4 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ตัวชี้วัด และองค์ประกอบโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
2. เพื่อถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
3. เพื่อบูรณาการหลักศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย

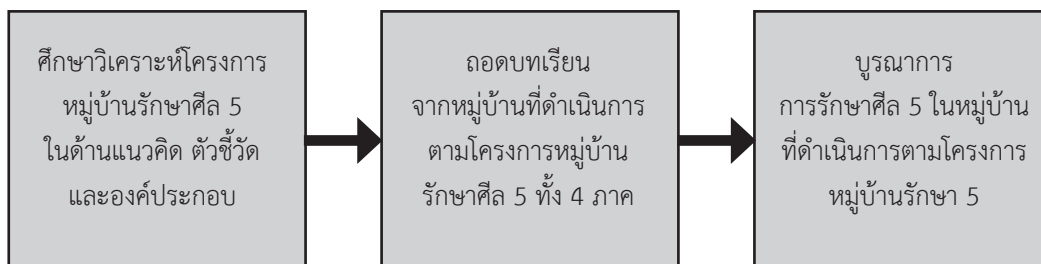
ประโยชน์ของการวิจัย

1. ด้านวิชาการ นักวิชาการ หน่วยงานราชการและพระสงฆ์ที่รับผิดชอบโครงการนี้โดยตรง ได้เข้าใจแนวคิด ตัวชี้วัดและองค์ประกอบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างละเอียดและถูกต้อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างทั่วถึงทั่วประเทศ
2. ด้านสังคมและชุมชน คนในหมู่บ้านอื่น ๆ ตลอดจนภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมได้เข้าใจ และทำให้สามารถถอดบทเรียนและประสบการณ์จากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ อย่างเป็นรูปธรรม

3. ด้านนโยบาย หน่วยงานในส่วนกลาง ระดับกระทรวง กรม และในส่วนภูมิภาคคือระดับจังหวัด สามารถบูรณาการหลักศีล 5 เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดเป็นนโยบายหรือแผนในการพัฒนาจังหวัด ใช้เป็นแนวทางพัฒนามาตรฐานชีวิตของคนในแต่ละหมู่บ้านได้อย่างชัดเจน

4. ด้านการประยุกต์ใช้ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำหมู่บ้านต่าง ๆ สามารถประยุกต์หรือปรับใช้หลักการบูรณาการที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้มีอย่างแพร่หลายทั่วทั้งประเทศได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในหมู่บ้านที่เป็นเป้าหมายของโครงการนี้โดยตรง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นบุคคลสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนในจังหวัดที่เป็นเป้าหมายและเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 (2561) ใน 4 ภูมิภาคของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2560 ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประชาชน ครู ผู้แทนหน่วยงานราชการ จำนวน 41,438,987 คน โดยมีจังหวัดที่เป็นเป้าหมาย ได้แก่ จังหวัด ลำพูน จังหวัดลพบุรี จังหวัดขอนแก่น และ จังหวัด กระบี่ ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทน (Typical cases) แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) โดยการคัดเลือกแบบอาสาสมัคร (Voluntary selection) จากบุคคลสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มใจจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 อำเภอละ 2 หมู่บ้าน รวมมี 1,552 หมู่บ้าน ในจังหวัดทั่วไป 65 จังหวัด จังหวัดละ 20 รูป/คน รวมทั้งหมด 80 รูป/คน ได้ 4 พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ บ้านทุ่งท่าช้าง ตำบลทุ่งท่าช้าง อำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี บ้านเสียว ตำบลนาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น บ้านพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และ บ้านลำทับ ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ กำหนดตัวชี้วัดที่เป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ดังนี้

- 1.1 มีครอบครัวรักษาศีล 5 ที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 50 % ในแต่ละหมู่บ้าน
- 1.2 มีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 50 % ในแต่ละอำเภอ เป็น “อำเภอรักษาศีล 5”
- 1.3 มีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 50 % ในทุกอำเภอหรือมีอำเภอรักษาศีล 5 ทุกอำเภอจะเป็น “จังหวัดรักษาศีล 5”

1.4 มีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ ของจังหวัด เป็นจังหวัดรักษาศีล 5 ต้นแบบ

1.5 ประชาชนชาวไทยทุกหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัด มีความใกล้ชิด ผูกพัน มีความรัก ความเข้าใจ เคารพในความคิดเห็นของกันและกัน มีความเอื้ออาทร มีความปรองดองสมานฉันท์ และมีความสุข

1.6 ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล 5 มาดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

1.7 ประชาชนมีความรัก ความจงรักภักดี และเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีแนวคำถามที่เกี่ยวกับแนวคิด ตัวชี้วัด องค์ประกอบ การถอดบทเรียนและการบูรณาการของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดและทฤษฎีศักยภาพและการแพร่กระจาย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550, น. 14) และหลักการของศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพของแนวคำถามจากผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จำนวน 3 รูป/คน ได้แก่ สาขาวิชาสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม และสาขาวิชาการสอนและการวิจัย ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำแบบสัมภาษณ์จนสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ด้วยการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่ใช้ประกอบในการสัมภาษณ์ โดยให้ผู้ตอบคำถามเขียนตอบในแนวคำถามอย่างละเอียดและการแสดงความคิดเห็นตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ ร่วมกับการสังเกตวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน/ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการรักษาศีล 5 การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การสมาทานศีล และมีการประชุมกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นในรูปแบบการเสวนาโต๊ะกลม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นแบบสร้างข้อสรุปแบบใช้ทฤษฎีด้วยการจำแนกข้อมูล จัดหมวดหมู่ และทำดัชนีข้อมูลจากการถอดเทปข้อมูล ร่วมกับการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant comparison) ที่ได้จากการสังเกตตามทฤษฎีศักยภาพและการแพร่กระจาย และหลักการของศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนา จากนั้นทำการประมวลและสรุปข้อเท็จจริง นำเสนอในรูปแบบบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีข้อค้นพบดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์แนวคิด องค์ประกอบ และตัวชี้วัดหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1.1 แนวคิดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ได้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ที่มาจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามหลักการและแนวทางของศีล 5 การตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแล้วพยายามหาทางแก้ไข จึงเป็นแนวคิดสำคัญของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 แนวคิดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นแนวคิดที่เกิดจากการตระหนักถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ

ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและการมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการประยุกต์หลักการและแนวทางการปฏิบัติตามศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนา ให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย โดยการบูรณาการเชื่อมโยงเอากิจกรรมที่เคยมีมาอยู่แล้วเข้ามาเป็นส่วนประกอบ และใช้สถาบันหลักที่มีอยู่ในสังคมไทย คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ชาติในที่นี้คือประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ศาสนา คือพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ คือองค์พระประมุขของชาติ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยทั้งชาติ ดังนั้น จึงมีการบูรณาการเอาทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามาร่วมในโครงการนี้ เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างคนในชาติที่กำลังมีความแตกต่างกันทางความคิด และแตกแยกกันทางพฤติกรรมอย่างรุนแรงในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นเวลานานนับสิบปี

1.2 ตัวชี้วัดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามเกณฑ์ชี้วัดแห่งความสำเร็จของโครงการรักษาศีล 5 มีการกำหนดเป็นตัวชี้วัดที่เป็นผลผลิตและผลลัพธ์ คือ มีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ ของจังหวัดเป็นจังหวัดรักษาศีล 5 ต้นแบบ จำนวน 13 จังหวัด ให้กับจังหวัดอื่น ๆ ได้แก่ จังหวัด ลพบุรี นครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร พิษณุโลก ตาก อุตรดิตถ์ สุโขทัย เชียงใหม่ สระแก้ว หนองคาย และเลย

1.3 องค์ประกอบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เมื่อพิจารณาจากการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับชาติ และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะพบว่า การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ เป็นการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการระดับต่าง ๆ และเป็นการดำเนินการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (Public participation) และเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในดำเนินงานโครงการ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่ให้การสนับสนุน ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในแนวทางการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่ พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา ซึ่งองค์ประกอบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในระดับต่าง ๆ มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนผลักดันโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งปริมาณและคุณภาพตามตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะประสบความสำเร็จ ทุกภาคส่วนต้องทำงานอย่างสอดคล้องสัมพันธ์ประสานงานกันทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ปัจจัยสำคัญ คือผู้นำของหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้าน และองค์กรหรือกลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้าน จะต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งและจริงจัง ในการขับเคลื่อนโครงการนี้ให้ประสบความสำเร็จ การทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของหมู่บ้านหรือชุมชนเองด้วย

2. การถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พบว่า ชุมชน/หมู่บ้านแต่ละแห่งมีจุดเด่นหรือลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างกันไป ดังนี้

ตัวอย่างบ้านทุ่งท่าช้าง ตำบลทุ่งท่าช้าง อำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี มีลักษณะเฉพาะตนคือเป็นชุมชนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนทั้งหมด ทั้งตำบลและมีเจ้าอาวาสที่ดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เข้มแข็งภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามเป้าหมายของโครงการและเป็นที่หนึ่งของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของจังหวัดลพบุรี แต่สิ่งที่ปัญหาอุปสรรคของบ้านทุ่งท่าช้างคือ การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการระดับอำเภอ อันเนื่องมาจากการโยกย้ายของนายอำเภอ อาจทำให้การดำเนินงานการขับเคลื่อนโครงการไม่ต่อเนื่องและหยุดชะงักได้ ส่วนบ้านเสียว อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือ เจ้าอาวาสที่มีบารมีตั้งแต่เจ้าอาวาสในอดีตจนถึงปัจจุบัน และประชาชนในหมู่บ้านนี้มีความศรัทธาเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

เห็นได้จากการแต่ละครอบครัวอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรที่มาเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวนถึง 80-90 รูป ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเป็นอย่างดีและคนในชุมชนแห่งนี้ ก็มีความเคารพยำเกรงในพระสงฆ์และผู้นำด้วย การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำ จึงประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แม้แต่ในการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลวังชัย (อบต.วังชัย) ก็เป็นเพียงหน่วยงานเดียวในอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่พระสงฆ์ที่ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้โดยตรง

ตัวอย่างชุมชนบ้านพระพุทธรูปห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน มีจุดเด่นที่สำคัญคือการที่ชาวบ้านทุกคนมีความเคารพศรัทธาในครูบาชัยวงศาพัฒนา (ครูบาวงศ์) เป็นอย่างมาก แม้ว่าท่านจะมรณภาพไปแล้วเป็นเวลานานถึง 17 ปี แต่บารมีหรือคุณความดีของท่าน โดยเฉพาะคำสอนของท่านที่ชาวบ้านบริโภคาหารมังสวิรัต ไม่ให้บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ให้เลี้ยงสัตว์ เป็นคำสอนที่ชาวบ้านยังคงยึดถือปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน คนในชุมชนแห่งนี้จึงไม่มีปัญหาเรื่องการละเมิดศีล 5 ข้อที่ 1 ว่าด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ แต่สิ่งที่ปัญหาของชุมชนนี้ที่สำคัญ คือการขาดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง แม้ว่าคนในชุมชนแห่งนี้จะมีวิถีชีวิตที่เคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักการของศีล 5 แต่พวกเขารักษาและปฏิบัติในฐานะที่เป็นหลักปฏิบัติที่สืบทอดกันมา จากข้อห้ามของครูบาวงศ์ท่านนั้น ไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล 5 มากนัก แม้แต่จะเรียงลำดับศีล 5 อย่างถูกต้องยังไม่ได้เลย ในขณะที่บ้านลำทับ ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ มีลักษณะเฉพาะตนที่สำคัญคือคนในชุมชนมีความรู้ ตระหนักถึงภัยที่มีต่อพระพุทธศาสนาและพยายามหาทางที่จะปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างมีระบบ รูปแบบที่จะดำเนินการในอนาคตอาจจะเป็นการจัดตั้งอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนาเลยก็ได้ นับว่าเป็นชุมชนชาวพุทธที่ดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างก้าวหน้ากระโดดตามระยะเวลาที่ 3 ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระหว่างปี พ.ศ. 2558-2560 มีความคิดก้าวไกลไปถึงการมีอาสาสมัครปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชน เพราะพวกเขาเริ่มตระหนักถึงภัยที่กำลังเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อชุมชนชาวพุทธโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมก็ตาม

3. การบูรณาการหลักศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยในสังคมไทย พบว่า การบูรณาการโครงการฯ นี้ สามารถดำเนินงานได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร และสังคม เพราะโครงการมีความเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนในหมู่บ้าน ในการดำเนินงานจึงต้องดึงเอาสถาบันหลักที่มีอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชนเข้ามาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นวัด ครอบครัว บ้าน ชุมชน โรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยเฉพาะการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน นั้น ได้ทำให้ทุกภาคส่วนในหมู่บ้านมีความตื่นตัว และให้ความสำคัญต่อการรักษาศีล 5 มากยิ่งขึ้น เพราะเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรักษาศีล 5 ที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จในการบูรณาการ เพื่อให้สามารถเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย คือในระดับบุคคลต้องตระหนักถึงประโยชน์ ความจำเป็นของการรักษาศีล 5 ในระดับหน่วยงาน องค์กร และสังคมจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุน ส่งเสริม เอื้ออำนวย และรณรงค์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้โครงการนี้สามารถดำเนินต่อไป โดยการประสานงานร่วมมือกันอย่างจริงจัง ระหว่างหน่วยงานในหมู่บ้าน ในพื้นที่และหน่วยงานในระดับเบื้องต้นที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือหน่วยงานอื่น ๆ

ที่เกี่ยวข้องก็ตาม ควรจัดทำเป็น “วาระแห่งชาติ” แม้ว่าเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่การรณรงค์ส่งเสริมให้คนที่เป็นพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปฏิบัติตามแนวทางของศีล 5 ยังมีความจำเป็น และต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ให้สิ้นสุดลงภายในปี พ.ศ. 2560 เท่านั้น เพราะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนี้ ล้วนแต่มีสาเหตุมาจากการละเลยไม่ใส่ใจ ไม่สนใจในการปฏิบัติตามแนวทางของศีล 5 อย่างจริงจัง ในชีวิตประจำวันของประชาชนทั้งหลายในประเทศไทย แม้จะเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ของประชากรทั้งหมดในประเทศไทยก็ตาม การสมาทานศีลที่ปฏิบัติอยู่กันโดยทั่วไปตามวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย เป็นเพียงองค์ประกอบของพิธีกรรมตามศาสนพิธีอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่มีใครให้ความสำคัญในเนื้อหาสาระสำคัญของศีล 5 และสนใจที่จะปฏิบัติตามแนวทางของศีล 5 ในชีวิตประจำวันแต่อย่างใด

การบูรณาการหลักการและแนวทางของศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย จึงต้องเน้นที่การปฏิบัติตามอย่างจริงจังในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยองค์ประกอบหรือคณะทำงานของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทุกภาคส่วนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ในการรณรงค์ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายปฏิบัติตามศีล 5 อย่างทั่วถึงได้ตามเกณฑ์ชีวิตของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จนกระทั่งเกิดเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดรักษาศีล 5 ได้ โดยเฉพาะคณะทำงานในระดับหมู่บ้านมีความสำคัญมาก ในฐานะที่เป็นคณะทำงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง จะต้องทำหน้าที่ของตนเองให้เข้มแข็ง ให้มีประสิทธิภาพ และต้องทำอย่างต่อเนื่องไม่ว่าโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะสิ้นสุดในระยะที่ 3 ของการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2560 ก็ตาม เพราะศีล 5 นั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักธรรมเบื้องต้นสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เป็นหลักประกันชีวิตทรัพย์สิน ครอบครัวยุค สังคมและสุขภาพของคนในสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ศีล 5 นั้น เป็นหลักประกันแห่งความมั่นคงของคน ของสถาบัน และของสังคมไปในขณะเดียวกันด้วย การคงอยู่ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และการปฏิบัติตามศีล 5 ของคนในสังคม จึงเป็นหลักประกันความสงบสุขของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคล และความสมานฉันท์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันในสังคมและประเทศชาติอีกด้วย

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องแนวคิด ตัวชี้วัด องค์ประกอบ บทเรียนและการบูรณาการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ครั้งนี้ ด้านแนวคิดมีความสอดคล้องตรงตามแนวคิดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เกิดขึ้นด้วยการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการประยุกต์ใช้หลักการของศีล 5 เพื่อแก้ไขปัญหาและเพื่อสร้างสรรค์ความสมานฉันท์ของคนในสังคม เพราะแนวคิดของโครงการนี้สอดคล้องกับหลักการศีล 5 ในพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่การวิจัยที่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและหาทางแก้ไขด้วยหลักการในทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ส่วนตัวชี้วัดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในแต่ละพื้นที่วิจัย มีความสอดคล้องกับกับตัวชี้วัดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่กำหนดโดยส่วนกลางอย่างชัดเจนในคู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557, น. 5, 59) เพราะแต่ละแห่ง มีครอบครัวรักษาศีล 5 ผ่านเกณฑ์เกินร้อยละ 50 เห็นได้จากสถิติครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 จนถึงปี พ.ศ. 2560 อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้มีข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับครอบครัวในพื้นที่วิจัย

คือบ้านลำทับ ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เพราะจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ พบว่า มีประชาชนในหมู่บ้านให้ความสนใจกับโครงการนี้มาก เพราะมีเจ้าอาวาสวัดลำทับที่เข้มแข็งจริงจังเอาใจใส่ต่อโครงการนี้เป็นอย่างมาก แต่ประชาชนที่สมัครเข้าร่วมโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรทั้งหมดของจังหวัดกระบี่ มีน้อยกว่าเกณฑ์ชี้วัด (โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5, 2561) ซึ่งแตกต่างจากประชาชนในพื้นที่วิจัยในภาคอีสาน ภาคเหนือและภาคกลาง ที่ประชาชนเข้าร่วมโครงการมากเกินร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน การเข้าร่วมโครงการจึงแตกต่างกันอย่างชัดเจน ในด้านองค์ประกอบของโครงการที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่วิจัยมีความสอดคล้องกับทั้งองค์ประกอบของโครงการที่ส่วนกลาง เพราะมีกำหนดโครงสร้างการดำเนินทั้งระดับชาติ จังหวัด อำเภอและตำบลอย่างชัดเจน ส่วนบทเรียนที่ได้จากพื้นที่การศึกษาในงานวิจัยนี้ มีความสอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีศักยภาพและการแพร่กระจายที่มีหลักการว่า ชุมชนจะมีความเข้มแข็งจะต้องมีองค์ประกอบ 6 ด้านอย่างสมบูรณ์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550, น. 14) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ (แช่หลื) (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพบว่าแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ สามารถดำเนินการตามกลยุทธ์ 4 กลยุทธ์ ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและระดับชุมชน การจัดอบรมประชาชน การพัฒนาศักยภาพของบรรพชิตและคฤหัสถ์ การสร้างจิตอาสา และการติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ แพรภัทร ยอดแก้ว (2558) ที่ถอดบทเรียนการดำเนินงานหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งพบว่า แนวการปฏิบัติที่ดีมี 4 ด้าน คือ การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ ทั้งพระสงฆ์และผู้นำท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์ที่ดี โดยการใช้ประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ การจัดกิจกรรมที่ดี ซึ่งอาศัยทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ร่วมกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการส่งเสริมสนับสนุนที่ดีจากวัดและหน่วยงานของภาครัฐ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังข้อสังเกตเพิ่มเติมที่พบระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัยว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องยั่งยืน ขึ้นอยู่กับผู้นำในหมู่บ้าน วัฒนธรรมของคนในหมู่บ้าน ความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน การสนับสนุนอย่างจริงจังจากคณะสงฆ์ในทุกระดับ และจากหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพหลักคือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ถ้าทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของศีล 5 และถือเป็นภารกิจหลักอยู่ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ยังสามารถดำเนินการต่อไปได้ แม้ว่าสถานการณ์ทางบ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ครั้งนี้ มีทั้งที่เป็นข้อเสนอแนะทั่วไป และข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ข้อเสนอแนะทั่วไปสำหรับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ประการแรก สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเฉพาะนโยบายด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมควรมีความชัดเจนในการสนับสนุนส่งเสริมทั้งยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนี้ ดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ประการที่สอง มหาเถรสมาคม และพระสังฆาธิการในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสทุกวัดควรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ได้กำหนดไว้ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และให้ความสำคัญต่อการส่งเสริม ตลอดจนการสนับสนุนโครงการหมู่บ้านศีล 5 อย่างจริงจัง

1.3 ประการที่สาม พุทธศาสนิกชนต้องให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการสมาทานศีล 5 ในศาสนพิธี ที่นิยมปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้ให้ถูกต้อง โดยเฉพาะความเห็นที่ว่า การรับศีล 5 เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งพิธีกรรมเท่านั้น ต้องเข้าใจในสาระสำคัญ และวัตถุประสงค์ของการสมาทานศีล 5 อย่างถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป มีประเด็นที่ควรศึกษาต่อดังนี้

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การศึกษาอาจจะศึกษาเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือภาพรวมของโครงการทั้งหมดก็ได้ การศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นนี้จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านมา ทั้งในด้านปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว

2.2 ศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบหลักการของศีล 5 ในพระพุทธศาสนากับหลักการของศาสนาอื่น ๆ ที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ อิสลาม พราหมณ์-ฮินดู หรือซิกข์ก็ตาม การศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการของศาสนาต่าง ๆ อย่างชัดเจน ในประเด็นที่สอดคล้องหรือแตกต่างกัน จากหลักการของศีล 5 ในพระพุทธศาสนา

2.3 ศึกษากระบวนการในการประยุกต์หลักการของศีล 5 สู่การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย การศึกษาประเด็นนี้จะช่วยให้ได้รูปแบบ และวิธีการในการประยุกต์หลักการของศีล 5 ในภาคปฏิบัติอย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ของสังคมมนุษย์อย่างแท้จริง

2.4 ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นทางจริยศาสตร์เกี่ยวกับศีล 5 ข้อใดข้อหนึ่งหรือทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นด้านปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท หรือสิ่งเสพติดก็ตาม การศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นนี้จะช่วยให้ได้เกณฑ์การตัดสินปัญหาทางจริยศาสตร์ว่าถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่เพียงไร

เอกสารอ้างอิง

- โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5. (2561). *รายงานผลโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โรงเรียนรักษาศีล 5 หน่วยงานรักษาศีล 5 ตามมติมหาเถรสมาคม*. สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2561, จาก www.Sila5.com/report/index/getRank2
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระมหากษัตริย์ กิตติโสภณ (แช่หลี่). (2558). *การสร้างความปลอดภัยของสมณฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แพรวฤทธิ์ ยอดแก้ว. (2558). *การถอดบทเรียนการดำเนินงานหมู่บ้านศีล 5 ของจังหวัดนครปฐม*. รายงานวิจัย. นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). ทฤษฎีสังคม การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พ.ศ. 2557. กรุงเทพมหานคร : ส่วนการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2557). คู่มือการดำเนินงาน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ผู้เขียนบทความ

พระมหาอุทตนา นรเชษฐ (ศิริวรรณ). ดร.

ดร. จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์

อาจารย์

ประจำภาควิชาพระพุทธศาสนา

คณะพุทธศาสตร์

E-mail: Thira74@gmail.com

อาจารย์พิเศษและนักวิจัย

คณะพุทธศาสตร์

E-mail: Jutharatthonginchan@gmail.com

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 10173